

ΜΑΘΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

1. Τα δεδομένα για τις τυπολογικές έρευνες

- Η τυπολογία εξ ορισμού στοχεύει σε εμπειρικά διαπιστωμένες γενικεύσεις για την ανθρώπινη γλώσσα. Επομένως, τα δεδομένα αποτελούν πολύ σημαντικό μέρος των τυπολογικών ερευνών
- Τι είδους δεδομένα εξετάζει η τυπολογική έρευνα;
- Α) Προφορικά: Όπως και για κάθε γλωσσολογική έρευνα, τα προφορικά δεδομένα θα ήταν τα πιο αντιπροσωπευτικά. Ωστόσο, θα ήταν εξαιρετικά δύσκολο να δημιουργηθούν αξιόλογα σώματα προφορικών δεδομένων από πολλές γλώσσες. Άλλωστε, θα έπρεπε δυνάμει να περιλαμβάνουν όλα τα ενδιαφέροντα φαινόμενα που απαντούν σε μία γλώσσα για να δώσουν μία καλή εικόνα στους τυπολόγους
- Β) Απαντήσεις σε ερωτηματολόγια: Οι τυπολόγοι μπορούν να ζητούν συγκεκριμένες πληροφορίες για γλωσσικά φαινόμενα από διάφορους ομιλητές γλωσσών. Ωστόσο, αυτή η μέθοδος μπορεί να δώσει μόνο περιορισμένα αποτελέσματα, λόγω της δυσκολίας να βρει κανείς ομιλητές από μία σειρά από γλώσσες, αλλά και λόγω της αναξιοπιστίας των δεδομένων που «εκμαιεύονται» με αυτόν τον τρόπο (λ.χ. μήπως ο ερευνητής με την ερώτηση οδηγεί προς συγκεκριμένες απαντήσεις; Μήπως οι ομιλητές που απαντούν προσπαθούν περισσότερο να ικανοποιήσουν τον ερευνητή παρά να δώσουν ακριβή εικόνα των γλωσσικών δεδομένων; κ.ο.κ.)
- Γ) Βασικά εγχειρίδια (γραμματικές, λεξικά κ.λ.π.): Η πιο συνηθισμένη πηγή δεδομένων για τις τυπολογικές έρευνες είναι τα βασικά εγχειρίδια αναφοράς από τις διάφορες γλώσσες. Κι αυτό γιατί περιλαμβάνουν κατά το δυνατόν πλήρεις γραμματικές περιγραφές των γλωσσών (ειδικά όσες έχουν γραφτεί τα τελευταία χρόνια). Φυσικά, και σε αυτή την περίπτωση

υπάρχουν αρκετά προβλήματα σχετικά με την ποικιλία των τρόπων που είναι δομημένες οι γραμματικές και το θεωρητικό τους πρότυπο, την ακρίβεια των πληροφοριών που παρέχουν κ.ά.

- Δ) Επιστημονικά άρθρα: Φυσικά, οι τυπολόγοι αξιοποιούν και εξειδικευμένες μελέτες, όπου υπάρχουν, σχετικά με συγκεκριμένα φαινόμενα. Ίσως η πιο αξιόπιστη πηγή, όμως πολύ περιορισμένης κλίμακας.
- Συμπερασματικά, οι τυπολόγοι βασίζονται σε μεγάλο βαθμό στις γραμματικές, και ελέγχουν (ή πρέπει να ελέγχουν) όσο το δυνατόν περισσότερο την αξιοπιστία των δεδομένων που χρησιμοποιούν, απ'όπου κι αν προέρχονται αυτά.

2. Η χρήση των δεδομένων στις τυπολογικές έρευνες

- Οι τυπολογικές έρευνες έχουν ως στόχο την εξεύρεση γενικών διαπιστώσεων για την ανθρώπινη γλώσσα, με βάση χαρακτηριστικά που φαίνεται να υπάρχουν σε όλες τις ανθρώπινες γλώσσες ή εναλλακτικά, με βάση ισχυρές τάσεις που διαπιστώνονται στις γλώσσες του κόσμου.
- Ο στόχος αυτός προσκρούει σε δύο βασικά μεθοδολογικά προβλήματα:

A. Συγκρισιμότητα δομών / φαινομένων: Πώς είμαστε σίγουροι ότι έχουμε βρει «ισοδύναμες» δομές; Και σε ποιο επίπεδο ισχύει η ισοδυναμία;

B. Ο αριθμός των γλωσσών στον κόσμο (~7.000). Μπορεί κάποιος να μελετήσει όλες τις γλώσσες του κόσμου ώστε να βγάλει τέτοια γενικευτικά συμπεράσματα;

- Σχετικά με την συγκρισιμότητα, είναι προφανές ότι η τεράστια ποικιλία σε όλα τα επίπεδα δημιουργεί δυσκολίες στην απομόνωση ισοδύναμων δομών / φαινομένων / γραμματικών κατηγοριών.

- Μικρότερες δυσκολίες υπάρχουν φυσικά στο επίπεδο της Φωνολογίας, μια και εκεί ουσιαστικά η σύγκριση αφορά το ρεπερτόριο των φθόγγων που έχει κάθε γλώσσα.
- Στο μορφοσυντακτικό όμως επίπεδο, η ισοδυναμία είναι πιο αμφιλεγόμενη. Ουσιαστικά, δεν μπορεί να βρεθεί εύκολα στο καθαρά δομικό επίπεδο, λ.χ.: Υποκείμενο δεν μπορεί να ορισθεί μόνο με αναφορά στην Πτώση, μια και υπάρχουν πολλές γλώσσες όπου το Υποκείμενο μπορεί να βρίσκεται σε 2 ή και περισσότερες πτώσεις.
- Χρειάζεται λοιπόν πάντοτε αναφορά στην λειτουργία / σημασία των στοιχείων, λ.χ. η έννοια του Δράστη, η έκφραση του εμμέσου Αντικειμένου κλπ.
- Με άλλα λόγια, η Τυπολογία δεν συγκρίνει ισοδύναμες δομές, αλλά εναλλακτικούς τρόπους μορφοσυντακτικής έκφρασης κάποιας γραμματικής σημασίας.
- Σχετικά με τον αριθμό των γλωσσών και το εύρος των γενικεύσεων των τυπολογικών ερευνών, είναι καταρχήν πολύ βασικό να επισημανθεί ότι γλωσσικά δεδομένα ουσιαστικά υπάρχουν μόνο για το 1/3 των γλωσσών του κόσμου. Οι υπόλοιπες ακόμα είναι άγνωστες ή πολύ λίγο γνωστές μέσα από ανεπαρκείς δημοσιεύσεις (κάποια απλά γλωσσάρια ή στοιχειώσεις μαρτυρίες).
- Αλλά ακόμα και αυτές οι 2.500 γλώσσες που έχουν κάπως μελετηθεί αποτελούν έναν τεράστιο αριθμό. Κανείς δεν θα μπορούσε να ελέγξει ένα φαινόμενο σε όλες αυτές τις γλώσσες, λόγω του χρόνου που θα απαιτούσε μια τέτοια δραστηριότητα.
- Επομένως; Δημιουργούμε γλωσσικά δείγματα (samples). Τα δείγματα αυτά θα πρέπει φυσικά να είναι αρκετά εκτεταμένα και να πληρούν τρία συγκεκριμένα κριτήρια:

- 1. Ποσότητας: Το δείγμα πρέπει να είναι αρκετά μεγάλο και να περιλαμβάνει κατά το δυνατόν μεγάλο αριθμό γλωσσών, καθώς ο στόχος πάντοτε είναι να βγουν συμπεράσματα για το σύνολο των γλωσσών
- 2. Γλωσσικής οικογένειας: Το δείγμα πρέπει να περιλαμβάνει γλώσσες από πολλές διαφορετικές γλωσσικές οικογένειες, ώστε πιθανή γλωσσική συγγένεια να μην επηρεάζει το αποτέλεσμα
- 3. Γεωγραφικής κατανομής: Το δείγμα πρέπει να περιλαμβάνει γλώσσες και από διαφορετικές περιοχές του πλανήτη, ώστε να αποκλειστεί η πιθανότητα να επηρεάζει το αποτέλεσμα η γλωσσική επαφή
- Για να αποδειχτεί αν ένα φαινόμενο μπορεί να έχει μία καθολική έκφραση ή μία ισχυρή τάση, αρκεί να δείξουμε ότι επικρατεί (είτε απόλυτα είτε μερικώς) στο δείγμα. Για να δείξουμε ότι υπάρχει μία ισχυρή τάση, αρκεί να δείξουμε ότι σε όλες τις ηπείρους το χαρακτηριστικό αυτό επικρατεί στις περισσότερες γλωσσικές οικογένειες.
- Υπάρχουν έτοιμες βάσεις δεδομένων για τυπολογική έρευνα που διευκολύνουν τους μελετητές. Η οργάνωσή τους έχει γίνει δυνατή χάρη στην χρήση H/Y. Πολύ βασικό παράδειγμα: The World Atlas of Language Structures (wals.info).